



Юлія Браїлко

БУВ ЗРАЗКОМ ДЛЯ ВІРНИХ: ПАРФЕНІЙ ЛЕВИЦЬКИЙ

Він був справжнім духовним поводитирем і справжнім сином свого народу, зробивши для Церкви й України стільки, скільки вистачило б на життя багатьох людей. Проте мало хто з наших сучасників знає про священика Парфенія Левицького, його променистий життєвий шлях, сповнений світла, добра і прагнень дати українцям те, чого їх обманом позбавили, – рідну церкву й рідну мову в ній.

Священик Російської Православної Церкви – і водночас свідомий українець. Світла, чиста людина...

Малою батьківщиною Памфіла (у чернецтві Парфенія) Левицького є невеличке село Плішивець на Полтавщині поблизу Гадяча. Там 28 вересня 1858 року в сім'ї священика Андрія Левицького з'явився на світ хлопчик, якому дали православне ім'я Памфіл, що в перекладі з грецької означає "той, якого всі люблять, всім дорогий, улюбленець". Дитинство і юність, проведені в рідному селі, вигранували український характер і душу. Й ніколи не розпоросив він на стежках служіння Богу цієї любові до рідної землі.

1884 року Памфіл Левицький закінчив Київську духовну академію як кандидат богослов'я і вже 14 серпня був призначений помічником наглядача Переяславського духовного училища. 1893 року ім'я Левицького значиться серед дійсних членів Полтавського Свято-Макарієвського братства [6, с. 622], яке займалося духовно-просвітницькою діяльністю, сприяло розвитку церковних шкіл Полтавської єпархії, церковно-приходських братств, розповсюджувало релігійно-моральні книги.

Молодого богослова не вабило світське життя. Тож на початку 1894-го він прийняв постриг і 26 січня був рукоположений в ієромонахи під іменем Парфенія та призначений наглядачем Звенигородського духовного училища. Того ж року стає інспектором Віфанської духовної семінарії, а вже наступного – архимандритом і ректором семінарії.

1897 року Парфенія Левицького переводять до Москви, він призначається на посаду ректора Московської духовної семінарії. 1899-го – хіротонізується на єпископа Можайського, вікарія Московської єпархії, а в червні 1901-го стає першим вікарієм єпархії. 1902 року призначений позаштатним членом контори Московського Святейшого Синоду.



Утім, душа священика лине до рідної України. Кінець 1904 року став щасливим для нього: після численних прохань Левицького 4 грудня переводять на Батьківщину єпископом Подільським і Брацлавським з резиденцією в Кам'янці-Подільському.

Та ще перебуваючи в Москві, він не забував своїх земляків, допомагав їм. Так, у його рідному Плішивці виникла потреба спорудити новий храм, оскільки стара церква майже зруйнувалася. 1898 року архимандрит Парфеній проводив канікулярні літні місяці на батьківщині. Селяни звернулися до поважаного земляка, батько якого понад 30 років правив тут службу, з проханням збудувати новий храм. Ідея Парфенію сподобалась, він одразу пожертвував певну суму (скільки зміг) і пообіцяв допомагати й надалі.

Мала чисельність приходу, його бідність змушували селян побудувати невеличку дерев'яну церкву. Та в Москві в цей час помирає надзвичайно багата пані Медведкова, яка заповіла свій величезний спадок на побудову церков та благодійних закладів. До числа опікунів свого майна вона включила й отця Парфенія. Опікунська рада співчутливо поставилася до ідеї Левицького спорудити храм у його рідному селі й виділила на ці потреби 30 тисяч рублів. Ще 60 тисяч пожертвувала вдова московського банкіра Віра Богданівна Спиридонова. Відтак, оскільки наявний капітал перевищував запланований у десяток разів, можна було спорудити значно більший храм і до того ж кам'яний.





Відомий історик, професор Д. Яворницький показав владіці Парфенію фотографію Троїцького собору в козацькому містечку Новомосковську (нині Дніпропетровської області). Церква – зразок українського козацького бароко – була трохи подібною до старої плішивецької. На прохання Левицького московський архітектор Іван Сергійович Кузнецов розробив проект нового храму, пропорційно зменшивши його (оригінал мав висоту 65 м, а плішивецька церква – 45 м). Сам Парфеній, судячи з усього, бажав зберегти більшу зовнішню подібність, проте змушений був погодитися з технічними аргументами: “Архітектор (Кузнецов, корінний москвич), допустив і чимало відступів, які – за його словами – спричинені тією обставиною, що церква будується з цегли, а не з дерева. Але, крім цього, йому – поза сумнівом – хотілось внести і щось своє”, – писав Парфеній історику Оресту Левицькому [10]. Цікаво, що вибір архітектора був випадковим: той розробляв проект подвір'я Саво-Сторожинського монастиря в Москві, й владіці, який курував це будівництво, просто було зручно співпрацювати з одним і тим самим майстром.

Будівництво церкви розпочалося восени 1902 року за активної участі місцевих жителів. І вже через чотири роки стрункий дев'ятибанний Покровський храм височів над горою. Його було видно навіть із навколишніх сіл. На освячення церкви в липні 1906 року прибув архієрей Парфеній. У 1911 році біля неї з'явилась і велична 15-метрова дзвіниця. Розповідали, що за тихої погоди чарівний передзвін було чути аж до Гадяча та Охтирки.

Покровський храм у Плішивці став, за словами О. Левицького, “першим досвідом художнього відтворення національного українського зодчества” [10], першим прикладом повернення до давньоукраїнського архітектурного стилю в час, коли церкви будувалися в суворій відповідності до синодального лекала в псевдовізантійському та псевдомосковському стилях. Його поява стала значною подією в українському житті, часописи “Киевская старина”, “Православная Подолия”, “Рідний край” присвятили новій архітектурній споруді свої публікації.

Також завдяки владіці Парфенію 1-класну церковноприходську школу в Плішивці було реорганізовано у 2-класну. Згадувана вже Віра Богданівна Спиридонова виділила ще 13 тисяч на спорудження будинку школи. Парфеній обладнав заклад необхідним інвентарем, навчальними посібниками, цінною бібліотекою, створив тут музей. До того ж, виділив 30 тисяч

рублів, проценти з яких ішли на шкільні потреби, а також із них виплачувались 5-річні прибавки кожному учневі (60 рублів щороку). Тож недаремно його вважали на Полтавщині найбільшим попечителем церковноприходських шкіл [8, с. 1104].

Неподалік від школи Парфеній збудував їдальню та благодійний заклад для бездомних, старих і немічних людей. Тут у негоду знаходили притулок і самотні мандрівники. Отримавши від свого благодійника такі багаті дарунки, жителі Плішивця на знак удячності назвали школу його іменем.

На долю Парфенія Левицького випала велика місія видання першого перекладу сучасною українською мовою Євангелія. Перекладене директором ніжинського ліцею Пилипом Морачевським ще в 60-х роках ХІХ ст., тільки завдяки П. Левицькому 1906 року воно було вперше використане в церквах. При підготовці до друку залучали також переклад П. Куліша і надісланий 1903 року Синодові переклад М. Лободовського. 12 березня 1905 року редактором перекладу Синод призначив єпископа Парфенія. Той організував перекладацьку комісію з професорів духовної семінарії та інших шкіл, які добре знали українську та інші мови, нові й давні. Для філологічної та правописної редакції перекладу при Академії наук у Петербурзі було утворено комісію, у якій головували академік О. Шахматов і Ф. Порш. Звісно ж, кам'янецька комісія старанно аналізувала кожне слово перекладу, виправляла коректуру. А оскільки Євангеліє друкувалося в Москві в синодній друкарні, то коректурні гранки пересилалися звідти до Кам'янця (й, очевидно, потім до Петербурга) і знову до Москви, так кілька разів, доки текст остаточно не підготували до друку.

Ще до появи друком Євангелія в перекладацькій комісії з Кам'янця виникла думка прискорити використання вже готових текстів, тобто в ніч перед найближчим Великоднем на службі Божій, коли читається Новий Завіт різними мовами, прочитати його також українською. Владика Парфеній замовив синодній друкарні надрукувати на окремих аркушах лише першу частину Євангелія – великодню. І пасхальний текст Євангелія від Іоанна було випущено тиражем у 20 тисяч примірників. 2 квітня 1906 року в м. Кам'янці-Подільському (і не тільки тут) уперше в Україні залунало українською “Споконвіку було Слово...”. До речі, цей переклад, підготовлений єпископом Парфенієм та очолюваною ним комісією, і досі вважають найдосконалішим, його найчастіше читають під час богослужінь.





Незважаючи на великий тираж, перше Євангеліє українською мовою, видане на той час в рекордні строки, розійшлося надзвичайно швидко. За 6 років воно витримало кілька перевидань великими тиражами. Є свідчення, що друк субсидував єпископ Парфеній.

“З архієпископом Парфенієм я познайомився в 1919 році, коли в Полтаві організувалася українська Церква, але ім'я його було мені добре знайоме ще з початку ХХ століття, коли

мій батько священик прочитав їм цю Євангелію на Великдень” [13, с. 7].

По закінченні титанічної праці з підготовки й видання Євангелія українською Парфеній Левицький сказав протоієреєві Є. Сіцинському: “Це найщасливіші дні в моєму житті. Коли б українському народові засяяло ще сонце волі, я б сказав тоді перед Богом: “Нині відпускаєш заспокоєним раба Твого, Владико...” [1, с. 34].

На тлі революційних подій 1905–1907 років

в Україні ширились ідеї національного оновлення Церкви і насамперед – повернення української мови в богослужбову практику. Особливо активно українізація Церкви відбувалася на Поділлі. Зокрема, за сприяння владика Парфенія, усупереч офіційним церковним настановам, у кам'янець-подільських храмах на повний голос зазвучали й проповіді українською мовою, залунали українські пісні у виконанні чудового хору семінаристів. Показовим є такий факт. 26 вересня 1906 року в Кам'янець-Подільській семінарії відзначалося храмове свято св. Іоанна



він домігся видання українського перекладу Св. Євангелії, зробленого давно П. Морачевським і наново виправленого комісією знавців під проводом самого Високопреосвященного Парфенія, – згадує професор Вадим Щербаківський. – Попереду вийшла окремих листом перша частина Євангелії від Івана Богослова, що починається словами “Споконвіку було Слово, і Слово було від Бога, і Бог був Словом”. Цей листок був розісланий з “Церковними відомостями”, отже мусив потрапити до всіх священиків України, або навіть і цілої Росії. Це була та Євангелія, що читалася на Великдень (в Києві Євангелія читалася навіть на 12 мовах за числом апостолів). Те, що листок був надісланий з “Церковними відомостями”, давало право читати його в церкві. Я пам’ятаю радість українців-священиків, що хоч на Великдень їм дозволено прочитати Євангелію українською мовою! Всі нетерпляче чекали виходу цілої Євангелії, що і сталося трохи пізніше. В моєму селі, на Київщині, люди були дуже задоволені, вперше зрозумівши все те, що говорилося в Євангелії, коли

Богослова з традиційним концертом. Запрошено було весь єпархіальний з’їзд. У першому ряді поруч з архієреєм сиділи губернатор та інше начальство. Програма концерту була на дев’яносто відсотків українською, й кожен номер викликав гучні оплески. Семінарський хор співав українських пісень. Настрій у залі з кожною піснею підноситься, наприкінці всі встають, палко аплодують. Зненацька лунає громовий бас: “Просимо: «Ще не вмерла Україна!»” – і до нього приєднується хор голосів з різних кутків. Диригент несміливо поглядає в бік єпископа Парфенія, той злегка киває головою, і вперше ту залу сповнив могутній український гімн. Публіку наче пройняла якась електрична іскра. Вона просить ще раз і ще. Хор співає в екстазі знову і знову [1, с. 32].

Єпископа Подільського підтримали й миряни. “Українська проповідь повинна конче вживатися в церковних проповідях та в усіх зносинах межі причетом й парафіянами у тих парафіях, де українців більшість”, – зазначалося в “Національній програмі українців-





подолян”, оголошеній напередодні виборів у І Державну думу.

Найпрогресивніші духовні й світські діячі Кам'янця-Подільського згуртувалися в товаристві “Просвіта”, що утворилося на початку 1906 року. Його почесним членом відразу було обрано єпископа Парфенія Левицького. Вважають, що саме він і започаткував в Україні співпрацю церкви з місцевими громадами “Просвіти” [2, с. 344].

У вересні 1906 року Подільський єпархіальний з'їзд одноставно ухвалив рішення про включення до програм духовних семінарій як обов'язкових предметів української мови, літератури, історії України. Що це означало в умовах українофобської Російської імперії – говорити не варто. Зрозуміло, що думка архієпископа Парфенія цілком збігалася з думкою з'їзду.

За умов політичної лібералізації суспільства Святійший Синод змушений був задовольнити вимоги подільського духівництва, хоч і частково. Тож 12 жовтня 1907 року спеціальним наказом на ім'я єпископа Подільського і Брацлавського Парфенія (Левицького) Синод дозволив викладання української мови в церковноприходських школах на Поділлі при збереженні російської як загальної мови викладання, а 1908 року санкціонував уведення в подільській семінарії (хоч і як необов'язкових) тих предметів, про які клопотався єпархіальний з'їзд.

Значним досягненням церковного життя стали й два видрукувані з благословення преосвященного Парфенія збірники проповідей, авторами яких були подільські священники П. Степанківський і К. Ванькевич. Книжка Ванькевича мала назву “Проповіді до Мало-руського народу”. На запитання, чому не українського народу, він відповідав, що так порадив зробити преосвященний, щоби “не дуже зривати очі різному начальству”.

Так Поділлям ширився українофільський рух, одним із найдієвіших факторів якого було те, що на чолі Подільської єпархії стояв свідомий українець – Парфеній Левицький. До того ж, учителями в місцевих церковноприходських і двокласних школах були передовсім випускники духовної семінарії, а отже, учні Парфенія.

Та волелюбний український єпископ, який захоплює духовенство до церковної проповіді рідною мовою, сам по-українськи промовляє в церкві й поза церквою під час об'їздів єпархії, не міг не роздратовувати недремний Синод. Уже відразу після прибуття єпископа Парфе-

нія на Поділля на нього полетіли до Петербурга доноси, яких ставало дедалі більше, адже з'являлося все більше приводів для звинувачень архієрея в “небезпечнім українофільстві”.

Бунтівного священника знову переводять до Росії єпископом Тульським. Це призначення відбулося 15 лютого 1908 року. А вже за три роки, 6 травня 1911 року, він приймає сан архієпископа.

Про тульський період діяльності П. Левицького відомо небагато, але й тут доля позначила його особливим благословенням, доручивши непросту місію. 20 січня 1909 року єпископ Парфеній відвідав у Ясній Полянні відлученого від церкви Льва Толстого. Ця подія мала великий резонанс у Росії. Візит священника справив дуже гарне враження на письменника-вільнодумця, котрий, як засвідчила його дружина Софія, навіть просльозився, коли дякував єпископу за приїзд і мужність бути в нього.

А в листопаді 1910 року владика Парфеній їхав до непримітної залізничної станції Астапово – останньої зупинки Льва Толстого – з тим, щоб схилити вмираючого письменника до сповіді. На це тульського єпископа вповноважив Синод: покута геніального бунтаря, “блудного сина”, відлученого від церкви, стала б символом його замирення з РПЦ і додала б їй престижу.

Слід віддати належне Парфенію, який, хоч і категорично не схвалював філософську діяльність Толстого, настійно виконувати припис Синоду, тобто затьмарювати останні дні великого письменника, не схотів. Тож їхав напрощад довго, прибувши з Петербурга в Астапово аж через три дні – вже після смерті Толстого. Таким чином шляхетний священник зробив непростий вибір між службовим обов'язком і людяністю.

Після Лютневої революції 1917 року П. Левицький знову повертається в Україну, до рідного Плішивця. Синод задовольнив його прохання про звільнення від керівництва Тульською єпархією у зв'язку з хворобою. Формально числячись при Охтирському монастирі, владика Парфеній насправді проживав у своєї рідної сестри в Плішивці та виконував функції парафіяльного священника. У травні 1918 року він писав митрополитові Новгородському Арсенію (Стадницькому): “За відсутності приходського священника я й зараз на своїй батьківщині правлю служби церковні і всі треби, окрім вінчання шлюбів. Прихожани про це дуже просили мене. Важкувато в холодному храмі й без диякона, але справляюсь” [10].





Та активна натура священика прагне активних дій. У травні 1917 року за ініціативою Парфенія було скликано надзвичайний Полтавський єпархіальний з'їзд представників духовенства і мирян у складі 120 осіб, де було ухвалено постанову про українізацію церкви й духовної освіти в Україні. “У вільній національно-територіально-автономній Україні має бути вільна автокефальна церква”, – так проголошував перший пункт постанови з'їзду [7, с. 1129]. Далі йшлося про впровадження богослужіння українською мовою, задля чого пропонувалася низка заходів, про будівництво нових храмів у національному архітектурному стилі, про церковний живопис і церковну музику, які не повинні “чужатися національного характеру” тощо. І на ім'я Центральної української ради в Києві Полтавський єпархіальний з'їзд надіслав 6 травня 1917 року телеграму такого змісту: “Єпархіальні Збори Полтавського духовенства і парафіян щиро вітають Раду, бажаючи Божої помочі в її корисній праці. Бажаючи могутнього розвитку національної щиро-християнської культури і добробуту Українського народу на підставі його славетної історії, збори одноголосно постановили добуватись автономії України, автокефалії Української церкви, служби Божої на рідній мові і національної школи. Бажаємо і віримо, що українське слово великоднім дзвоном пронесеться по рідній землі” [7, с. 1135].

Невдовзі П. Левицький очолив, на прохання патріарха Тихона, Полтавську єпархію і переїхав до Полтави. Наприкінці 1919 року за його ініціативою було створено Українське церковне братство, фінансоване при полтавській Воскресенській церкві [4, с. 61]. Хоч на той час у підпорядкуванні братства була лише одна парафія, владика Парфеній активно почав впроваджувати загальну українізацію всіх інших парафій, відправляючи богослужіння українською мовою і спонукаючи до цього інших священиків.

Чи не все місто приходило щонеділі до Воскресенської церкви чи Успенського кафедрального собору, де правив архієпископ, щоб послухати перекладені гарною українською мовою молитви і піснеспіви, а то й усю службу. Постать П. Левицького потроху огортається легендами, з вуст в уста передаються розповіді про його добродійства.

5 травня 1920 року Всеукраїнська православна церковна рада ухвалює історичне рішення – проголошує автокефалію Української православної церкви. За кілька місяців,

8 (21 – за новим стилем) серпня, делегація Всеукраїнської православної церковної ради (ВПЦР) на спільному засіданні з Українським церковним братством у Полтаві прохає архієпископа Парфенія стати на чолі УПЦ: “Сам Христос Спаситель <...> до цього надзвичайно відповідального моменту видимо благословляє Вас – перекладчика Його Св. Слова українською мовою – стати на чолі Української православної церкви для переведення цього Св. Слова в життя українського народу” [11].

Владика погоджується ніби й не очолити, а “взяти під свій догляд” усі українські єпархії “задля миру церковного і збереження вповні Христового стада” [5, с. 70]. Листа з відповідним повідомленням архієпископ Парфеній надіслав патріарху РПЦ Тихону. Але з дивних причин – чи то через незграбну бюрократію, чи з якихось дипломатичних міркувань – лист адресату ...не дійшов: нарочний, якому доручалося вручити його патріарху Тихону, до первосвященика допущений не був. Тож мусив привезти послання назад.

Тим часом в усі церкви Києва надійшло благословення Парфенія Всеукраїнській православної церковній раді Всеукраїнської спілки православних парафій “провадити працю по утвердженню Соборноправної і вільної Української Православної Христової Церкви” [12]. Відтоді Парфенія починають поминати при богослужіннях в українських церквах як усеукраїнського першоієрарха.

Тоді ж, у серпні 1920 року, Парфеній звертається до єпископа Київського Назарія (Блінова) з проханням не перешкоджати українцям служити по-українськи і дозволити богослужіння тим, кому воно заборонено. І також прохає владика Назарія не відмовляти в рукопокладенні осіб, яких ВПЦР пропонує як кандидатів на висвячення в єпископський сан.

Звичайно, рішення архієпископа взяти під догляд Українську церкву викликало незадоволення Москви. Патріарх Тихон надсилає восени 1920 року гнівного листа, на що Парфеній Левицький відповів готовністю “відмежуватися від київських українців”. Але водночас пояснив, що нічого неканонічного у своїх діях він не бачить, натомість указав на вірогідність повернення українців в унію в разі перешкоджання з боку патріарха українському церковному руху. І, попри все, просив патріаршого благословення для себе чи іншого єпископа, який нехай не став би на чолі, але прийняв під свій догляд УЦ.





Доки тривало листування з Москвою, архієпископ робив свою справу. На кінець 1920-го – початок 1921 року він висвятив не менше тридцяти кандидатів у священники, для чого нерідко доводилося здійснювати висвяти і в буденні дні.

Однак собор єпископів Російської православної церкви в Україні на початку березня 1921 року надсилає лист-ультиматум архієпископу Парфенію з вимогами письмово заявити про те, що він не втручатиметься в справи інших єпархій і не підтримуватиме тих, хто “сіє в Українській церкві смуту” [5, с. 75]. При цьому йому загрожують позбавленням священницького сану.

22–26 травня 1921 року відбувся Православний Церковний Собор Київщини, на якому одностайно митрополитом Київським і архієпископом Всеукраїнським було обрано Парфенія (Левицького). Проте обрання було заочним. Владика не приїхав до Києва з різних причин. По-перше, він уже давно хворів на водянку (набряк ніг), тому поїздка була б пов’язана з неймовірними труднощами. А по-друге, послався на важке становище Полтавської єпархії: “Боюсь, що як виїду, загине церковне українське діло на Полтавщині. Зразу пришлють другого архієрея, який поведе діло інакше, і загине все, що тут було до цієї пори” [9, с. 309]. При цьому закликав у свідки Бога, що його намір і бажання бути в Києві непохитні. Хоч, можливо, в останній момент рішучість і зрадила архієпископа. І своєю участю в з’їзді він побоювся остаточно розірвати відносини з Москвою та проросійськи налаштованим духівництвом Києва.

Тож де-юре першим митрополитом Української автокефальної православної церкви є Парфеній Левицький. Однак де-факто він ним не став. До своїх обов’язків українського першоієрарха Парфеній так і не приступив. У доповіді Собору єпископів від 15 червня 1921 року він повідомляє, що обрання митрополитом Київським й архієпископом Всеукраїнським відбувалося без його відома та згоди і “цих звань я на себе не приймав”. А постанову з’їзду “про скасування канонів, про Київських єпископів, про управління в українській церкві тощо – вважаю різким відхиленням від учення і практики Православної Церкви і,

звичайно, визнати їх не можу” [5, с. 82].

Існує, щоправда, версія про те, що цей лист Парфенія є фальшивкою, що архієпископ, який всією душею вболівав за українську церковну справу, не міг такого зробити. Так, архієпископ К. Кротевич у своїх спогадах припускав, що та злощасна доповідь, якою Парфеній Левицький перекреслював усе, до чого йшов багато років, була виготовлена в синодальній канцелярії, а підпис митрополита, коли він і був насправді, спритники консисторії буквально викрали чи вирвали у вмираючого [9, с. 312].

Як там не було насправді, але в останні місяці свого життя владика Парфеній змушений був відійти від церковних справ. Та до цього витримав ще докучливі допити слідчої комісії на чолі з конотопським єпископом



Миколою, яка розслідувала участь П. Левицького в українському церковному русі. До утисків церковної влади додавались і утиски влади світської. Більшовики чи не щотижня робили обшук в архієпископа, та “нічого не могли знайти, окрім мисочки кислотої капусти та шматка сухого хліба, як зізнавались вони самі, називаючи владика людиною святого життя” [13, с. 7].

Кінець життя важко хворий архієпископ провів у скруті. Лікар О. Несвіцький з боєм розповів про це у своєму щоденнику. Запис був зроблений 13 січня 1922 року: “Я ввійшов у маленьку тісну забруднену келійку, де на простому дерев’яному ліжку, накритому розідраною ватною ковдрою, у брудній білизні лежав хворий архієпископ. У нього було захворювання серця з наступною “водянкою”, загальні набряки, припухлі ноги і живіт, важке дихання. Стан важкий, безнадійний.





Він привітно мене зустрів. Оглянув я його і, звичайно, результат був невтішний. Та й він сам розумів і усвідомлював це. “Звичайно, лікарю, мене вилікувати вже неможливо. Молю Творця про ниспослання мені скорішої кончини, дуже мені важко”. На мою вказівку, що йому необхідний постійний догляд і допомога, він коротко заявив: “Так то воно так, сам я це розумію. Але нікому нести необхідний догляд. Лежу ось так весь час один. Келійник мій людина молода, незвична до догляду за таким важким хворим, де ж йому возитися постійно зі мною немічним?! Ось я і не примушую його до цього, а, на нещастя, сам-то про себе потурбуватися я не в силах і не в змозі: ось так і доводиться лежати в такому вигляді, як ви бачите. Води нікому подати, не те що обмивати та обряджати мене, як слідує. Важко це, але така, видно, воля Всевишнього, і я, грішний, повинен терпіти все до кінця...” [3, с. 218]. Лікар перебував під гнітючим враженням після цих відвідин, докоряв полтавському духовенству, яке нічого не зробило для полегшення становища свого помираючого духовного поводиря.

Та через кілька днів душа владики Парфенія пішла до Бога. Його прах упокоїли 21 січня 1922 року в Теплій церкві Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря... Так закінчила свій життєвий шлях людина, яка над усе любила свій рідний народ і багато зробила для нього...

Нині прах Парфенія Левицького перенесено в усипальницю відбудованого Свято-Троїцького храму Хрестовоздвиженського монастиря. Та чи багато знайшлося полтавців, які приходили вклонитися своєму видатному земляку? А 150-ту річницю від дня народження священика, що чи не найпершим

почав прокладати стежину до відновлення в Україні власної церкви, українці мали б гучно відсвяткувати восени минулого року... Та ні в громадському, ні науковому, ні культурному колах про це майже ніхто не згадав. На жаль, ми й досі не знаємо свого минулого і вшановуємо чомусь зовсім не тих, хто дійсно цього заслужив.

Література

1. Зінченко А. Л. Благовістя національного духу (Українська Церква на Поділлі в першій третині ХХ ст.) / А. Л. Зінченко. – К., 1993. – 256 с.
2. Історія релігії в Україні: У 10 т. – Т. 3: Православ'я в Україні / [за ред. А. Колодного, В. Климова]. – К., 1999. – 559 с.
3. Несвіцький О. О. Полтава у дні революції та в період смуту 1917–1922 рр.: [щоденник] / О. О. Несвіцький. – Полтава, 1995.
4. Пащенко В. Більшовицька держава і православна церква в Україні: 1917 – 1930 рр. / В. Пащенко, А. Киридон. – Полтава, 2004. – 336 с.
5. Пилявець А. УАПЦ на шляху до власної ієрархії / А. Пилявець, І. Преловська // Пам'ять століть. – 1998. – № 2. – С. 69–91.
6. Полтавські єпархіальні ввідомості – 1893. – № 11–12. – С. 568–622.
7. Полтавські єпархіальні ввідомості – 1917. – № 12. – С. 955–1135.
8. Полтавські єпархіальні ввідомості – 1917. – № 14. – 15 липня. – С. 1104.
9. Православ'я: український вимір / [П. Ю. Саух, О. П. Магеря, Л. Б. Пилявець та ін.] – К., 2004. – 384 с.
10. Стародуб А. Церква в “запорозькому стилі” / Стародуб А. // <http://io.ua>.
11. ЦДАВО Укр. Ф.3984, оп.3, спр.4а, арк.41.
12. ЦДАВОВУ. – Ф.3984. – Оп.1. – Спр.11. – Арк. 50.
13. Щербаківський В. Гідний полтавський святий Парфеній / В. Щербаківський // Наша віра. – 1995. – № 3. – С. 7.

